

Baerne

In dit nummer o.a.:

- . Bert Fockens: bakker, zeeman, de oorlogsjaren en een bijzondere vondst
- . Herbestemming in Baarn
- . Ad Bestman: een blinde politicus die het goed zag

Tijdschrift van de Historische Kring Baerne

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

VAN UW VOORZITTER

De zomer begon dit jaar wisselvallig, maar in de staart bevonden zich prachtige dagen met volop zon. De redactie heeft zich onder tropische omstandigheden dapper staande gehouden en voor u ligt wederom een nummer met een gevarieerde inhoud.

Wegens de grote belangstelling blijft de expositie 'Gelukkig hebben we de foto's nog...' langer toegankelijk. De nieuwe expositie 'Ere, wie ere ...' gaat begin november van start. Als opwarmer voor de tentoonstelling van eervolle versierselen, heeft Ed Vermeulen een zoektocht ondernomen naar de herkomst van een Baarns medaillendoosje en naar de achtergrond van de rechtmatige bezitter van het bijbehorende Oorlogsherinneringskruis, Bertus Fockens. Als de bijzonder interessante lezing van Michiel Kruidenier in april jl. aan u is voorbijgegaan, dan kunt u op uw gemak het verhaal over de herbesteding van bedrijfs- en woonpanden tot u nemen. Na deze wat 'zwaardere' materie volgt een opfrisser met een anekdote over prinselijke spuitgasten door Leen Bakker. Tot slot een eerbetoon van Johan Hut aan Ad Bestman, een getalenteerde man die zich als blinde staande wist te houden in diverse politieke arena's.

Over warmte gesproken: Koos Guis is warmgelopen voor de functie van secretaris. Hierdoor is het bestuur weer op volle sterkte gekomen, wat ons bijzonder van pas komt bij de viering van ons 40-jarig jubileum. In afwachting van de goedkeu-

ring van de Algemene Ledenvergadering in 2014 neemt Koos het stokje over van Ineke Roskamp. Onze dank voor haar inspringen in moeilijke tijden is groot. Zij blijft aan als notulist bij de vergaderingen, dus voorlopig hoeven wij haar en haar omvangrijke kennis van zaken niet te missen.

Heeft u zich al aangemeld voor de excursie op 21 september a.s.? Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar. Het belooft een zeer interessant uitje te worden. De deelname kost € 35 p.p. (lunch en consumpties inbegrepen). Graag uiterlijk op 10 september het bedrag overmaken naar 30.47.28.292 t.n.v. Historische Kring Baerne. Als u gebruik wilt maken van vervoer, vermeldt dan bij de betaling 'zonder fiets'.

Veel leesplezier gewenst en ik zie u graag bij een van onze activiteiten in de komende maanden! En, nogmaals, we heten u hartelijk welkom als vrijwilliger in een van de werkgroepen.

André Mascini

INHOUD

Bert Fockens: bakker, zeeman, de oorlogsjaren en een bijzondere vondst	66
Giften tweede kwartaal 2013	75
Herbesteding in Baarn	76
Prinselijke spuitgasten	86
Expositie 'Ere, wie ere...'	87
Ad Bestman: een blinde politicus die het goed zag	89
Colofon en agenda	96

Voorzijde omslag: De prinses van Oranje 30 april 1976

BERTUS FOCKENS: BAKKER, ZEEMAN, DE OORLOGSJAREN EN EEN BIJZONDERE VONDST

Begin 1993 werd in een kast van een pas verkocht huis op het adres d'Aulnis de Bourouillaan 12 in Baarn een ouderwets ogend juwelendoosje gevonden. In het doosje bevond zich een medaille. De bijzondere vondst verdween in een bureaulade en raakte in de vergetelheid. Precies twintig jaar later werd de schrijver van dit artikel eigenaar van doosje en inhoud met de door de toenmalige vinder uitgesproken woorden: 'Dit is voor jou, doe er mee wat je goed dunkt'. Het doosje was beplakt met papier dat leer imiteerde en heeft een motief van rode bloemetjes, de deksel is aan de binnenkant voorzien van een stickertje met daarop de tekst: N. FOCKENS - In Goud, Zilver & Uurwerken - BAARN - Atelier voor Reparatiën. Vaag zijn ook de met potlood geschreven woorden 'gekregen van vader' te lezen. Onderstaand volgt het verhaal van een zoektocht naar de herkomst en de oorspronkelijke eigenaar van de medaille.

Door: Ed Vermeulen

Medaille

Meer nog dan door het doosje werd mijn nieuwsgierigheid gewekt door de inhoud, een medaille met de beeltenis van onze vroegere vorstin, koningin Wilhelmina. De randtekst is 'Voor Krijgsverrichtingen' en het eremetaal is voorzien van drie gespen met inscriptie

en een draagbaton met drie sterren. Op de gespen staat te lezen: 'Oorlogsdienst 1940-1945, Middellandse Zee 1940-1945, en Oost Azië-Zuid Pacific 1942-1945. Dit alles maakt de medaille tot een zogenaamd Oorlogsherinneringskruis¹. Deze medaille kon worden uitgereikt aan Nederlanders die de oorlogsjaren

Een bijzondere vondst (foto: Joop van Slooten, Joop4Art-Baarn)

Het winkelpand Brinkstraat, hoek Burgemeester Penstraat, rond 1910. Links N. Fockens met zoons Cornelis en de kleine Bertus. Rechts H. van Sitter met zijn kinderen Jo, Niek en Zus (de latere echtgenote van markant Baarnaar Thijmen de Ruig). (foto: coll. C.v.d Steeg, Baarn)

op zee hadden doorgebracht en onderdeel waren geweest van bemanningen van Nederlandse koopvaardij- of vissersschepen onder Nederlands dan wel geallieerd beheer.

Zoektocht in het verleden

Volgens het *Adresboek Baarn 1948* woonde op de d'Aulnis de Bourouilllaan 12 de weduwe N. Fockens, geboren D.P. Stam. Deze dame was de echtgenote van Nicolaas Fockens. Op de website Groenegrav.nl staat een rond 1910 gemaakte foto van een winkel in de Brinkstraat, hoek Burgemeester Penstraat, waar ene N. Fockens handel

dreef in goud, zilver en uurwerken. Links zien we de zaak van Fockens, rechts de schoenenzaak van Van Sitter. Voor beide winkels staan de eigenaren met enkele van hun kinderen. Het doosje zou mij zeker op het spoor van de oorspronkelijke eigenaar van de medaille gaan zetten. Wel moest nog zekerheid verkregen worden over de mogelijke band tussen de familie Fockens en de Nederlandse Koopvaardij. In het Koopvaardij-oorlogsarchief ontdekte ik dat op het adres d'Aulnis de Bourouilllaan 12 in de oorlogsjaren een B. Fockens als zeevarende was geregistreerd. Tijd voor buurt- en genealogisch onderzoek.

Op nummer 10 in dezelfde laan woonde in 1948 de bekende heer C.G Werner, directeur van School- en Werktuinen. Via Eric van de Ent (Groenegraf.nl), kwam ik in contact met diens zoon Daan Werner, die nu 90 jaar is! Gegevens en herinneringen aan zijn vroegere buurman Bertus werden met mij gedeeld. Eén ding wist hij zeker, zijn vroegere buurman had niet gevaren en had alle vijf oorlogsjaren op no. 12 verbleven. Gelukkig wist de huidige bewoner van no. 10, de heer J. Kuyer, zich wel het zeemansverleden van Bertus te herinneren. Beide heren vertelden ook dat in de tuin van no. 12 een werkplaats was waar Fockens sr. ooit reparaties uitvoerde. Tijd voor een korte familiegeschiedenis.

De familie Fockens

Na enig genealogisch onderzoek ontstond een goed beeld van de samenstelling van de familie Fockens. Uit het huwelijk van goudsmid-juwelier Nicolaas Fockens (geb. 1-12-1866, Amsterdam) en Dirkje Pellina Stam (geb. 25-4-1871, Lienden, nabij het Gelderse Buren) waren respectievelijk in 1898, 1900, 1903 en 1907 vier zoons geboren: Cornelis, Hendrik, Nicolaas en Bertus. De oudste drie jongens zagen in de 'zilverstad' Schoonhoven het levenslicht. Waarschijnlijk verhuisde het gezin Fockens in 1905 naar Baarn en oefende Fockens sr. zijn beroep van goud- en zilversmid uit in het pand aan de Brinkstraat. In Baarn werd op 11 oktober 1907 de vierde zoon, Bertus, geboren. In het jaar 1917 staat Fockens in het adresboek vermeld als 'horloger'

op het adres Laanstraat 18. Ergens in de jaren 1920 moet Fockens besloten hebben zijn werkzaamheden te gaan verrichten vanuit de werkplaats achter zijn woning d'Aulnis de Bourouilllaan 12. In het adresboek van 1948 kwam ik drie van de vier zonen tegen: Cornelis, adjunct-commies van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie op het adres Mauvestraat 4B; Hendrik, hoofdinspecteur van de Scheepvaart op de d'Aulnis de Bourouilllaan 3; Nicolaas, brood-en banketbakker in de Blommersstraat 6. Bertus daarentegen stond ingeschreven op het ouderlijk adres.

Vader Nicolaas overleed op 7 februari 1940 en werd op vijf dagen later begraven op de Nieuwe Algemene Begraafplaats in Baarn. Zijn weduwe Dirkje Pellina Fockens-Stam heeft tot aan het begin van de jaren 1950 op het vertrouwde adres bij de muisjesfabriek gewoond. Later verhuisde zij naar Blommersstraat 6 waar zij overleed op 3 juni 1964. De basis voor een reconstructie van het leven van de jongste Fockens, Bertus, was gelegd.

Reconstructie, 'warrecord' en konvoivaart

Na het doorlopen van de lagere school is Bertus mogelijk bakker geworden en gaan werken bij één van de talloze Baarnse bakkerijen. Zijn zeven jaar oudere broer Nicolaas was al in 1922 naar Nederlands-Indië vertrokken om er een carrière bij de Gouvernements Marine op te bouwen. Onder invloed van de

*Bertus Fockens in 1946, voormalig bakker nu schrijver (clerk) bij de SMN
(foto: coll. familiearchief Fockens)*

in 1939 heersende oorlogsdreiging is het aannemelijk dat Bertus zijn broer in Indië wilde bezoeken. Feit is dat hij op 10 januari 1940 in dienst trad van de Amsterdamse rederij Stoomvaart Maatschappij Nederland (SMN). Het monsterboekje ontbreekt, maar volgens zijn bewaard gebleven 'Personeelskaart Civiele Dienst' is Bertus op 17 januari 1940 tegen een maandelijks gage van fl. 68,- aangemonsterd als koksmaatbakker op het ss Bintang en met dit schip is hij naar Nederlands-Indië gevaren. Tijdens deze reis bereikte hem het droeve bericht van het overlijden van

zijn vader op 7 februari 1940. Op vrijdag 10 mei van dat jaar was Duitsland Nederland binnengevallen. Vier dagen later werd het hoofdkantoor van de SMN formeel verplaatst van Amsterdam naar Batavia. De belangen van de in Nederland geregistreerde rederijen werden vanaf 10 mei 1940 vanuit Londen behartigd door een instituut dat gedurende de oorlogsjaren bekend stond als 'de Shipping'. Het merendeel van de Nederlandse Koopvaardij schepen werd aan dit instituut vercharterd. In juni 1940 werd de zogenoemde vaarplichtwet ingevoerd door de Nederlandse regering ².

Verdere persoonsgegevens van Bertus werden vermeld op zijn 'Warrecord'. Op 7 juni 1940 monsterde Bertus te Soerabaja af van het ss Bintang en hij werd overgeplaatst naar de passagiersschepen Christaan Huygens en Johan de Witt. Aansluitend werd in Soerabaja de overstap gemaakt naar het ms Oranje dat hier sinds december 1939 was opgelegd. ³ Het schip huisvestte een opleidingscentrum annex internaat voor opvarenden van de koopvaardij. Bertus deed tot 31 oktober 1940 dienst aan boord van de Oranje en voorzag de zeevaartstudenten van hun dagelijks brood. Het ms Oranje werd aan de geallieerden aangeboden als hospitaalschip en nadat het hiertoe verbouwd was in Sydney, werd het in juni 1941 als zodanig in gebruik genomen. Op vrijdag 1 november werd Bertus opnieuw overgeplaatst, nu naar het passagiersschip ms Johan

Ms Oranje van de SMN als hospitaalschip (foto: coll. J.G. Nierop, Maritiem Trefpunt Almere).

van Oldenbarnevelt. Het schip zou tot maart 1945 een varend 'thuis' voor hem zijn. Vanuit Balikpapan, Borneo voer het schip naar San Pedro, de haven van Los Angeles, en vervolgens via het Panamakanaal naar New York.

Na een verbouwing tot troepentransportschip vertrok het schip in februari 1941 naar het Canadese Halifax voor haar eerste troepenreis in konvooi naar het Schotse Glasgow. Naast de bemanning waren er Canadese militairen aan boord en de ruimen waren volgeladen met militair materiaal. Voor bakker Bertus Fockens en zijn collega-bakkers brak een drukke en zware tijd aan. Het konvooi kwam na een stormachtige en gevaarlijke oversteek op 28 februari in Glasgow aan. De Johan van Oldenbarnevelt werd

ingezet tussen Groot-Brittannië en diverse bestemmingen in Afrika, Ceylon, Australië en Nieuw Zeeland. Liverpool werd de 'thuishaven' voor schip en bemanning. Deze stad werd vrijwel dagelijks gebombardeerd door de Duitse Luftwaffe. Tijdens een van deze bombardementen werd ook de Johan van Oldenbarnevelt door brandbommen getroffen. Het eerstvolgende konvooi had als bestemming Freetown, hoofdstad van Sierra Leone. Op 4 april werd de rede van Freetown bereikt. Hier zag Bertus zijn eerste schip, het ss Bintang, terug. In Durban kon de bemanning via het Zuid-Afrikaanse Rode Kruis brieven naar het bezette Nederland versturen. Of de door Bertus geschreven brieven ooit de Baarnse d'Aulnis de Bourouilllaan bereikt hebben?

Inmiddels had op 8 december 1941 de Nederlandse regering aan Japan de oorlog verklaard en waren de zeeën rond Indië tot oorlogsgebied geworden. Tot 1943 werden reizen naar de oorlogsgebieden rond de Middellandse Zee gemaakt. Deze trajecten trokken een zware wissel op het schip en haar bemanning. Achterstallig onderhoud en overbelasting van de scheepsmotoren eisten hun tol. In juni 1943 is het schip in Liverpool langdurig in onderhoud gegaan. In deze periode werd ook de oude scheepsbewapening vervangen door moderne Oerlikons⁴ en raketwerpers. Door de aan boord geplaatste Engelse 'gunners' en ook door de vaste bemanningsleden werd druk geoefend in het gebruik ervan. Op het 'warrecord' van Bertus staat vermeld dat in april 1943 aan een Oerlikon- en rakettenkursus werd deelgenomen. Na de grote onderhoudsbeurt vertrok de Johan van Oldenbarnevelt midden mei 1944 weer naar zee. Inmiddels was het vaargebied van de troepentransportschepen grotendeels verlegd naar de Middellandse Zee. Een half jaar later meerde het schip weer af in Liverpool, opnieuw voor reparaties. De ontvangen berichten over het verloop van de oorlog in Europa werden steeds positiever. Er ontstond een gevoel dat het einde van de oorlog in zicht begon te komen! Op 20 februari 1945 bereikte de Johan van Oldenbarnevelt het Schotse Gourock. Hier bakte Bertus Fockens zijn laatste broden aan boord en nam hij afscheid van 'zijn' Johan van Oldenbarnevelt. De oorlog was ech-

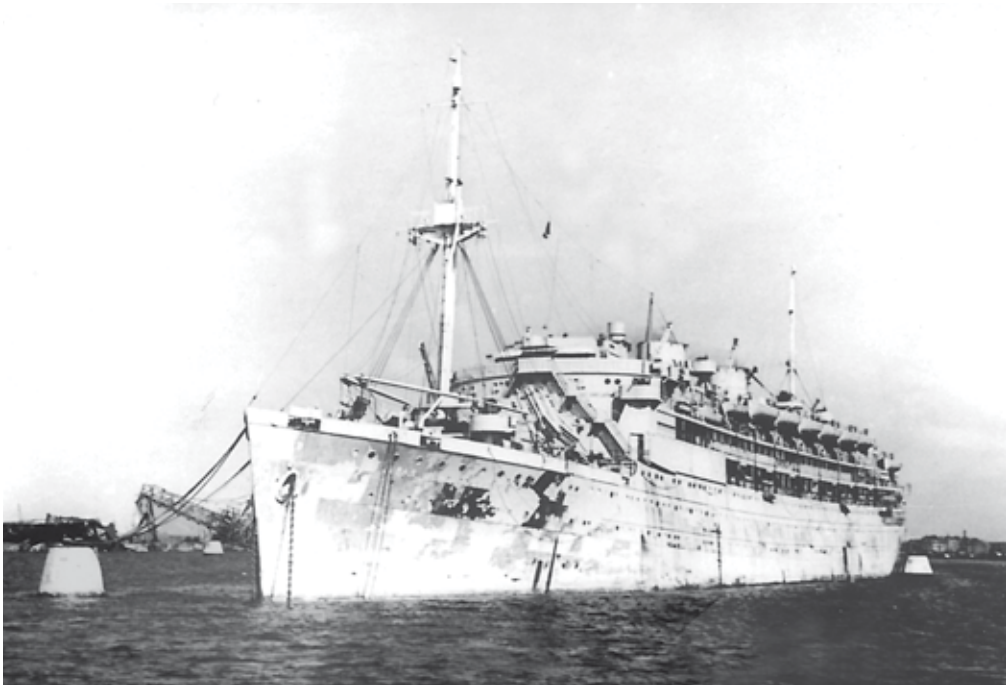
ter nog niet voorbij. De vreugde over de positieve berichten over de strijd in Europa werden overschaduwed door het nieuws over de zware gevechten in de Pacific. Opnieuw monsterde Bertus aan, ditmaal op een oude bekende, het ms Oranje, dat op 14 maart 1945 haar 32e reis met patiënten had beëindigd. Was zijn functie tot nu toe altijd bakker geweest, op de bemanningslijst van de Oranje staat hij vermeld als 'clerk' (schrijver). Over zijn gage voor deze functie werd niets vermeld. Reizen met bestemming Port-Saïd en Napels volgden. Het nieuws van de bevrijding van Nederland op 5 mei was ook aan boord doorgedrongen, met een feestelijke stemming tot gevolg. Tegelijkertijd rees de vraag 'wanneer gaan wij nu eindelijk naar huis?'.
Tijdens een nieuwe reis voer de Oranje via het Suezkanaal naar Colombo, Melbourne en Wellington. Op 6 augustus 1945 werd afgemeerd in Melbourne. Op 15 augustus werden de oorlogshandelingen in het Verre Oosten beëindigd. Op daaropvolgende reizen werden Australische en Nieuw-Zeelandse ex-krijgsgevangenen naar hun respectievelijke *homelands* gebracht. Tandjong Priok en Semarang werden aangedaan. Hier kwamen grote aantallen Nederlandse evacués aan boord die bevrijd waren na een kampperiode van ruim drieënhalve jaar. Allen werden in het Australische Freemantle en Melbourne gedebatteerd, waar door Nederlandse instanties ter plekke voor huisvesting was gezorgd.

Eind november 1945 vertrok het ms Oranje vanuit Melbourne weer naar Nederlands-Indië. In Tandjong Priok en Semarang werden bijna 1200 evacués ingescheept met bestemming Nederland. Via het Suezkanaal voer het schip richting Europa en vanuit Suez werd het legerkamp Ataka bezocht. Hier had de Nederlandse Repatriëringsdienst in een loods een kledingmagazijn ingericht waar de evacués winterkleding ontvingen. Op 5 januari 1946 meerde de Oranje af in het Engelse Southampton. Bijna thuis! De evacués

werden overgebracht naar schepen die hen naar Nederland zouden vervoeren. Ook Bertus Fockens maakte zich op om na een periode van afwezigheid van vijf jaar weer naar huis te gaan.

Thuisvaart

Op donderdag 17 januari 1946 monsterde Bertus af van het ms Oranje en voer als passagier met het ms Mecklenburgh naar Nederland: '18 januari 'ashore' Holland'. In Baarn werd hij herenigd met zijn moeder en zijn broers Cor en Nicolaas. Bertus ging weer wonen op het vertrouwde

*Ms Johan van Oldenbarnevelt als troepentransportschip
(foto: coll. J.G. Nierop, Maritiem Trefpunt Almere)*

ouderlijke adres. Het huis waar in de tuin een schitterende seringenboom stond die zijn vroegere buurjongen Daan Werner zich nog steeds herinnert. Op de Nieuwe Algemene Begraafplaats bezocht Bertus het graf van zijn vader. In de periode van februari tot mei 1946 maakte Bertus tot tweemaal toe gebruik van het 'Kerstensverlof' ⁵, genoemd naar de verantwoordelijke minister P.A. Kerstens. Op eigen verzoek werd Bertus op 25 april 1946 uit de dienst van de SMN ontslagen. Daarna volgde nog tot eind september een periode buitengewoon verlof en wachtgeld. Midden februari 1946 werd het ms Johan van Oldenbarnevelt door de Nederlandse regering teruggegeven aan de S.M.N. Tijd om de balans op te maken. Het schip had honderdduizenden zeemijlen afgelegd en vele tienduizenden geallieerde soldaten, vluchtelingen en krijgsgevangenen vervoerd. Het zou nog tot juli 1946 duren voordat het ms Oranje door de sluisen van IJmuiden zou varen op weg naar de thuishaven Amsterdam. Tijdens 41 reizen werden bijna 400.000 zeemijlen afgelegd en 30.000 patiënten vervoerd. Hoeveel broden bakker Bertus Fockens in zijn jaren op zee, 1940-1946, gebakken heeft is door niemand bijgehouden. Het moeten er vele tienduizenden geweest zijn. Voor ontelbare collega-zeelieden, soldaten, patiënten en krijgsgevangenen heeft verzorgde hij immers het dagelijks brood.

Naoorlogse jaren

Bertus deed intussen zijn best om zijn draai in het burgerleven van het naoor-

logse Nederland te vinden. Door zijn omgeving werd hij beschreven als een aardige en vooral ook rustige man die nauwelijks sprak over zijn jaren op zee. Zeker is dat hij op enig moment in dienst is getreden van het Gemeenschappelijk Administratiekantoor te Amsterdam. Door zijn vroegere buurjongen Daan Werner werd deze naoorlogse periode als volgt omschreven: 'Iedere dag ging Bertus met de fiets, aktetas met brodtrommel onder de snelbinder, naar het station om met de trein naar Amsterdam te gaan'. Een nicht van Bertus herinnert zich aan de wand in de woonkamer een afbeelding van een groot koopvaardijship, het ms Johan van Oldenbarnevelt! Op 10 mei 1951 trouwde Bertus op 44-jarige leeftijd met de eveneens uit Baarn afkomstige Wilhelmina (Mien) Jacoba Stalling, dochter van de exploitant-eigenaar van het Hotel Restaurant De la Promenade. Het echtpaar bleef in het ouderlijk huis wonen en Bertus' moeder, mevrouw D.P Fockens-Stam ging inwonen bij haar zoon Nicolaas en echtgenote op Blommersstraat 6. Zij overleed op 3 juni 1964.

Na een huwelijk van dertien jaar overleed Bertus' vrouw Mien op 8 juli 1986. Weer zeven jaar later, op zondag 28 februari 1993, is Baarnaar Bertus Fockens, volgens de in de Baarnsche Courant geplaatste rouwadvertentie, vrij plotseling, op 85-jarige leeftijd overleden en aan zijn laatste grote reis begonnen. In de tekst van de rouwadvertentie zijn de woorden 'Bij U schuil ik'

opgenomen. Hij had, met uitzondering van een korte periode van 22 november 1945 tot 24 januari 1946 (op zijn persoonskaart omschreven met de letters VOW, 'Vertrek onbekend waarheen') zijn hele leven op het adres d'Aulnis de Bourouillaan 12 ingeschreven gestaan. Het huis werd door de nabestaanden leeggeruimd, zodat het verkocht kon worden. Slechts een juwelendoosje met daarin de ooit aan Bertus toegepaste medaille bleef achter. Op 28 maart 2013, precies twintig jaar na het overlijden van Bertus Fockens, werd het Oorlogsherinneringskruis door mij teruggegeven aan de familie. Missie volbracht! Met respect voor een eenvoudige Nederlandse zeeman die zijn plicht deed in de zes oorlogsjaren dat hij van huis was. ■

Naschrift

Bertus' broer Hendrik, zijn echtgenote en hun drie kinderen, hadden de kampen op Java verlaten en wachtten op evacuatie naar Nederland. De familie Fockens koestert het verhaal dat Bertus na aankomst op Java met het ms Oranje met succes zijn familieleden heeft opgespoord. Samen met Bertus is het complete gezin van Hendrik met dat schip naar Australië gevaren en is het gezelschap ruim een jaar met zogenaamd recuperatieverlof down under gebleven. Uiteindelijk zijn zij in oktober 1946 met het ms Volendam naar Nederland gerepatrieerd.

Met dank aan mevrouw T. Groenesteijn-Fockens en de heren D. Werner en H. Meurs.

Bronnen

Adres- en telefoonboeken voor Baarn
Centraal Bureau voor Genealogie, Den Haag
Familiearchief Fockens
Groenegraf.nl (en haar cd-rom uitgave)
Grund, Wim: Oranje, Een Koninklijk Schip (2001)
Grund, Wim: De Johan van Oldenbarnevelt, een schip met zes levens (1995/1996)
Koopvaardij-oorlogsarchief
Stadsarchief Amsterdam
Wikipedia.org

Noten

- 1 Het Oorlogsherinneringskruis (OHK) is een vierarmig onregelmatig bronzen kruis. Op de voorzijde een medaillon met de beeltenis van H.M. Koningin Wilhelmina. Om het medaillon een dichtgeknoopte kousenband met het opschrift 'Voor Krijgsverrichtingen'. In de armen van het kruis, met daarop het monogram van Koningin Wilhelmina, de 'W', is een krans van eikenbladeren aangebracht (Wikipedia).
- 2 Krachtens het Koninklijk Besluit van 6 juni 1940 waren zeelieden verplicht om te blijven varen, op straffe van 4 jaar gevangenisstraf. Deze wet bleef van kracht tot februari 1946.
- 3 Opleggen: term uit de scheepvaart. Betekenis: het (tijdelijk) uit de vaart nemen van een schip, bijvoorbeeld bij schaarste aan lading of bij overcapaciteit.
- 4 Luchtdoelkanon, werd op zee ook wel bij het bestrijden van oppervlakedoelen ingezet.
- 5 Kerstensverlof: de toenmalige minister Kerstens heeft er voor gezorgd dat het Koopvaardijpersoneel, dat gedwongen werd te varen tijdens WOII, een min of meer fatsoenlijk verlof kreeg.

GIFTEN TWEEDE KWARTAAL 2013

Schilderij De Stulp bij het Pluismeer, door C. Seleski (foto: J. Volland)

De afgelopen maanden werden maar liefst 52 artikelen toegevoegd aan de collectie van de Oudheidkamer. De giften zijn gevarieerd, o.a. boeken (7), elpees (7), dvd's (2), huishoudelijke (12) en bedrijfsvoorwerpen (4), documenten (3), een bouwtekening, kunst (5), insignes (2), speelgoed (2) en damesaccessoires (3).

De recente functiewijziging binnen het Huis van Oranje is natuurlijk vertegenwoordigd: een banner met de opdruk 'Baarn Huldigt Oranje', een sticker

'Welkom Beatrix in Baarn' en een beker met koning Willem-Alexander en koningin Máxima.

Andere verrijkingen zijn bijvoorbeeld een identificatieplaatje van politieagent Mercurius en een fietsplaatje van zijn dienstfiets (anno 1930), een logo en een ideeënbus van uitgeverij Bosch & Keuning, het schilderij *De Stulp bij het Pluismeer* van Corrie Seleski en een spijker uit het recent gesloopte pand naast de bibliotheek in de Hoofdstraat 19 (v/h Atelier Leur). ■

HERBESTEMMING IN BAARN

In de loop der jaren hebben vele karakteristieke panden in Baarn het gevecht tegen de tand des tijds en de sloophamer verloren. Aanhakend op de tentoonstelling 'Gelukkig hebben we de foto's nog...' vond er op 18 april jl. een drukbezochte lezing plaats over het behoud van en het vinden van een nieuwe toekomst voor panden die hun oorspronkelijk functie hadden verloren. Ook enkele geslaagde voorbeelden in Baarn kwamen aan bod.

Door: Michiel Kruidenier

Wat is herbestemming?

'Herbestemmen' is het geven van een nieuwe bestemming aan een gebouw dat zijn oorspronkelijke functie verloren heeft. Te denken valt bijvoorbeeld aan een woonhuis dat wordt veranderd in een kantoor, of een winkel die wordt verbouwd tot woonhuis. Dergelijke functiewijzigingen komen al eeuwenlang voor. Een van de bekendste en oudere voorbeelden is het Paleis op de Dam in Amsterdam, dat in 1648 werd gebouwd als stadhuis, maar dat in 1808 door koning Lodewijk Napoleon in gebruik werd genomen als paleis.

Tot voor kort was herbestemmen een incidenteel alternatief voor sloop; iets wat op kleine schaal gebeurde. Sinds de jaren 1960 vinden er echter tal van maatschappelijke en sociale veranderingen plaats, waardoor herbestemming in Nederland een vlucht heeft genomen. Door een aanhoudende ontkerkelijking, toenemende schaalvergroting in onder andere de landbouw en het onderwijs, de privatisering van staatsbedrijven en het verplaatsen van productieprocessen

naar lage lonenlanden zijn in Nederland tal van kerken, kloosters, fabrieken, militaire kazernes, scholen en postkantoren overbodig geworden. Zo zijn de laatste tien jaar alleen al door de posterijen en de spoorwegen ruim 2300 gebouwen verkocht en sluiten er jaarlijks 150 kerken en kloosters.

Behalve dat de laatste decennia veel gebouwen hun oorspronkelijke functie hebben verloren, is er ook nog eens te veel nieuwbouw gepleegd, met name daar waar het winkels, kantoren en bedrijfsgebouwen betreft. Reeds in 2008, dus nog voor de economische crisis, stond er in Nederland reeds 6,4 miljoen m² kantoorruimte en 1,9 miljoen m² winkelruimte leeg. De crisis en de daarbij horende overheidsbezuinigingen hebben de leegstand alleen nog maar doen toenemen. De roep om dit overtollige vastgoed, dat vaak nog nooit gebruikt is, te slopen om zo de markt weer gezond te maken, wordt steeds groter.

Een oplossing?

De vraag is echter wat er met al deze overtollige kantoren, fabrieken en ker-

ken moet gebeuren. Sloop is wellicht de makkelijkste optie, maar niet altijd de beste. Veel van de leeggekomen gebouwen en complexen zijn beeldbepalend of zelfs monumentaal, maar belangrijker is wellicht dat ze vaak nog prima bruikbaar zijn. Sloop en nieuwbouw is niet de meest duurzame oplossing en – zoals uit onderzoek blijkt – ook niet altijd de goedkoopste.

Wie echter een gebouw wil herbestemmen, moet wel over voldoende creativiteit en inzet beschikken; de meeste gebouwen en complexen zijn immers speciaal voor hun specifieke doel ontworpen. Daar komt nog bij dat veel gebouwen jarenlang zijn verwaarloosd, ze soms op lastige locaties liggen, zoals bijvoorbeeld in natuurgebieden, en dat sommige gebouwen niet altijd even hoog gewaardeerd worden, zoals bijvoorbeeld het geval is met gebouwen uit de jaren 1960 en 1970. Al deze aspecten maken het vinden van een nieuwe bestemming vaak moeilijk en ingewikkeld.

Voorbeelden

In Nederland zijn tal van geslaagde en minder geslaagde voorbeelden van herbestemming te vinden. Tot de eerste categorie behoren zonder twijfel de Westergasfabriek in Amsterdam en de Van Nellefabriek in Rotterdam. Van andere panden en complexen is de afloop nog erg onzeker. De verbouwing van de Enka-fabriek in Ede verloopt moeizaam en voor de toekomst van het naoorlogse postkantoor in Den Helder moet wor-

den gevreesd; het staat al vijf jaar leeg. Langdurige leegstand is doorgaans nadelig, maar het kan ook positieve gevolgen hebben. Het grootste deel van de enorme textielfabriek H.P. Gelderman & Zonen in Oldenzaal ging - na jarenlange leegstand - in 1987 door brand verloren. Alleen de oude weverij uit 1863 bleef behouden. Sloop en de bouw van nieuwe kantoren op de plek van de weverij gingen door de economische recessie niet door, waarna de zwaar vervallen weverij werd opgekocht. Momenteel wordt het gebouw, dat beschikt over een unieke, gietijzeren constructie, opgeknapt en verbouwd tot bedrijfsverzamelgebouw. Ook nieuwbouw op de plek van voormalige stoom-luciferfabriek De Eem in Amersfoort is door de recessie voorlopig van de baan, maar wat er nu met het fabriekscomplex uit 1883 gaat gebeuren is nog onduidelijk.

Voormalige weverij H.P. Gelderman & Zonen, Oldenzaal, bouwjaar 1863

De voornoemde weverij heeft geluk gehad. Soms echter worden goede bedoelingen ingehaald door de praktijk, zoals onlangs nog het geval was bij het voormalige Wilhelminaziekenhuis in Nijmegen. Dit gebouwencomplex uit 1895 stond op de nominatie om afgebroken te worden, tot onvrede van bewoners uit de buurt. Het onderzoek naar eventuele aanwezige cultuurhistorische waarden was nog maar net afgerond of de sloophamer ging al door het gebouw.

Baarn

Los van de vele villa's die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw zijn veranderd in kantoren, is er in Baarn een redelijk aantal geslaagde voorbeelden van herbestemming te vinden. Een van de oudste voorbeelden is wellicht De Generaal aan de Luitenant-Generaal van Heutszlaan 1-7. Dit pand werd gebouwd in opdracht van de Nederlandsche Centraal Spoorweg Maatschappij (NCS), als buurtstation van de in 1898 in gebruik genomen spoorlijn Den Dolder-Baarn. Deze spoorlijn was een aftakking van de lijn Utrecht-Zwolle en bedoeld voor forensenvervoer. Het stationsgebouw werd ontworpen door de Amsterdamse architect-ingenieur J.F. Klinkhamer (1854-1928), die ook tekende voor de stations Soest en Soestdijk langs deze lijn. Met de bouw van dit station beschikte Baarn opeens over twee stations en had de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij (HIJSM), die reeds in 1873 een station had laten bou-

*Voormalig buurtstation 'De Generaal',
bouwjaar 1898*

wen aan het Stationsplein, er een concurrent bij.

Nadat de NCS in 1938 was opgegaan in de NS, werd in 1948 de spoorlijn opgeheven en het buurtstation gesloten. Een jaar later werd het pand verbouwd tot kantoor van de firma Van Gend & Loos. In 1983 kreeg het voormalige station wederom een nieuwe bestemming, ditmaal als café-restaurant. De perronoverkappingen kregen een passende, nieuwe functie: namelijk die van terrasoverkapping.

Met de bijgebouwen van het station liep het niet altijd even goed af. In 1969 werd de locomotievenloods afgebroken. Het 'Entrepot van Amstel & Co.' uit 1948 deed weliswaar vanaf 1980 dienst als Oranjemuseum, maar staat nu al weer jaren leeg en het is te hopen dat ook dit gebouw een goede, definitieve bestemming krijgt.

Post en telefonie

Een ander vroeg voorbeeld van herbestemming is de voormalige telefooncentrale aan de Eemnesserweg 50. In 1890 bouwde de Nederlandsche Bell Telefoon Maatschappij bij het station, tussen de sporen, de eerste telefooncentrale van Baarn, als schakel tussen de verbinding Amsterdam-Arnhem. In 1902 werd een nieuw gebouwtje neergezet aan de Eemnesserweg, waarin het lokale telefoonverkeer werd geregeld. Er is wel eens geopperd dat het oude gebouwtje van het station naar de Eemnesserweg verplaatst zou zijn, maar uit foto's blijkt het toch echt om een ander gebouw te gaan. Het karakteristieke vakwerkhuisje deed dienst tot 1924. In dat jaar werd het lokale net ondergebracht in het postkantoor aan de Teding van Berkhoutstraat 7, waar ook het interlokale telefoonverkeer werd geregeld. In 1935 werd naast het postkantoor een nieuwe telefooncentrale geopend.

De voormalige telefooncentrale aan de Eemnesserweg werd in gebruik genomen als woonhuis, waartoe het in 1992 aan de achterzijde werd uitgebreid. Het postkantoor aan de Teding van Berkhoutstraat, dat in 1913 werd gebouwd naar ontwerp van rijksbouwmeester C.H. Peters (1847-1932), heeft eveneens een andere functie gekregen en doet sinds kort dienst als kinderdagverblijf. De naastgelegen telefooncentrale is inmiddels ook niet meer als zodanig in gebruik. Wellicht is ook dit een geschikt herbestemmingsobject?

Telefooncentrale aan de Eemnesserweg, bouwjaar 1902

Kerk en school

Een bijzonder geval van herbestemming is de voormalige Opstandingskerk met het adres Eemweg 1. Kerken uit de periode 1940-1965, de wederopbouw, komen in Nederland in groten getale voor, maar komen ook in dezelfde mate leeg te staan. Ze zijn groot en - door hun vaak slechte isolatie - duur in gebruik. De Opstandingskerk werd, als tweede gereformeerde kerk in Baarn (de eerste staat aan de Oude Utrechtseweg), in 1965 gebouwd naar ontwerp van de architect D. Zuiderhoek (1911-1993). In 1995 werd de kerk buiten gebruik gesteld en verkocht, waarna het pand werd verbouwd naar ontwerp van architectenbureau Van Paassen Partners uit Oudewater. Er werden veertien koopappartementen in ondergebracht. Hiertoe moest er in de kerkruijnte een verdiepingsvloer worden aangebracht en in het dak verscheidene dakvensters.

De klok werd helaas uit de klokkentoren verwijderd, maar gelukkig bleven de karakteristieke betonelementen in de gevels voor het grootste deel gespaard.

Een jaar later werd ook de Prinses Julianaschool aan de Eemnesserweg 30 verbouwd tot wooncomplex. Deze school was in 1932 gebouwd naar ontwerp van F.F. de Boois, gemeentearchitect van Baarn van 1905 tot 1939. Na een korte tijd door de gemeente gebruikt te zijn, doet het pand sinds 1996 dienst als wooncomplex voor de Woongroep Ouderen Baarn. Aan de achterzijde is nieuwbouw gepleegd, het zogeheten Vlinthof.

*Opstandingskerk aan de Eemweg,
bouwjaar 1965*

De watertoren

Een van de meest ingrijpende en moeilijke herbestemmingsprojecten in Baarn is wellicht nu gaande: de verbouwing van de watertoren aan de Sophialaan. Nadat de toren door waterleidingbedrijf Vitens in 2011 werd verkocht aan de nationale maatschappij voor Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van industrieel erfgoed (BOEi), werd het in 2012 aangekocht door particulieren, die de toren om laten bouwen tot woonhuis. De bakstenen toren werd in 1903 op het hoogste punt van Baarn gebouwd door P.E. Rijk, ingenieur en directeur van de Utrechtsche Waterleiding Maatschappij. Hij is maar liefst 29 m hoog en heeft een diameter van 10 m. Helemaal bovenin bevindt zich een ijzeren reservoir dat maar liefst 500 m³ water kan bevatten. Het ombouwen van een watertoren tot woonhuis is niet eenvoudig. Er zijn tal van bouwkundige en technische problemen op te lossen. Er moeten nieuwe vloeren in, evenals elektriciteitsvoorzieningen, waterleiding, een badkamer, een keuken, etc.. Ook moeten er logischerwijs tal van ambtelijke procedures worden doorlopen (bestemmingsplanprocedures en bouwvergunningen) voordat dit rijksmonument voor bewoning geschikt gemaakt kan worden. Deze verbouwing wordt uitgevoerd naar ontwerp van Zecc Architecten uit Utrecht, die eerder ook de watertoren aan de Oranjelaan in Soest hebben verbouwd en die momenteel bezig zijn met de verbouwing van de watertoren in het Overijsselse Sint Jans klooster.

Onder het reservoir, watertoren aan de Sophialaan, bouwjaar 1903

Met de hierboven genoemde projecten is het in Baarn nog niet afgelopen op het gebied van herbestemming. Steeds weer zullen zich panden aandienen die op zoek zijn naar een nieuwe eigenaar en een nieuw gebruik. Na de perikelen rondom de Wintertuin in het Cantonspark komt nu op korte termijn het gebouw van de Nieuwe Baarnse School (NBS) aan de Smutslaan beschikbaar. Zou de villa, die ooit werd omgebouwd tot school, weer tot villa omgebouwd worden?

De grootste uitdagingen die Baarn echter op dit gebied te wachten staan, zijn Paleis Soestdijk en wellicht ook kasteel Groeneveld. Soestdijk staat al sinds 2007 te koop, maar tot op heden lijkt

niemand nog te weten wat er mee moet gebeuren. Ook de toekomst van Groeneveld is nog onduidelijk. Het Rijk heeft de opstallen vorig jaar overgedragen aan Staatsbosbeheer, maar het is de vraag of zij het kunnen en willen behouden. Sloop van de beide huizen is ondenkbaar, maar wat als niemand iets met deze gebouwen wil of kan? ■

Michiel Kruidenier is architectuurhistoricus met een eigen onderzoeksbureau (www.ondersteesteen.com). In 2007-2008 was hij als project-leider betrokken bij een landelijk onderzoek naar leegstand en herbestemming (www.oudekaartnederland.nl).
Fotoverantwoording: M. Kruidenier

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

ingepast

Communicatie

- Helpt ondernemers professioneel en positief in de publiciteit te komen
- Ondersteunt organisaties in het verbeteren van de samenwerking
- Versterkt het contact tussen bewonersgroepen en instanties

Inge Pastoor
communicatieadviseur en projectleider

- www.ingepast.nl
- mail@ingepast.nl
- 06 - 55 70 25 91
- Twitter @IngePastoor

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

Dagelijks geopend

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

Groot terras

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail apotheekjulius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN
KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,
ERVARING, SERVICE EN
EEN DESKUNDIG
ADVIES

DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.

jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

juwelier
van doorm

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107
info@juweliervandoorm.nl www.juweliervandoorm.nl

GALERIE-INLIJSTATELIER DE ZOETE INVAL

- * litho's – zeefdrukken – etsen - gravures en foto's van Oud Baarn.
- * keus uit meer dan 100 diverse houten lijsten
- * facetspiegels in vele maten met een lijst die U zelf uitzoekt
- * passe-partouts in alle maten en kleuren
- * ook rond en ovaal en meerdere uitsnijdingen

Pr. Marielaan 21 Baarn. 035-5412781

open: woensdag tot en met zaterdag doorlopend van 11.00-16.00 uur

www.galeriedezoeteinval.nl

PRINSELIJKE SPUITGASTEN

De prinsen van Oranje

In 1976 werd de brandweer van Baarn gevraagd of er demonstraties gegeven konden worden op Koninginnedag. Hiervoor zou veel water nodig zijn. Besloten werd om op 29 april een waterbassin te plaatsen in de tuin voor paleis Soestdijk. Het water werd opgepompt uit een geboorde waterput, gelegen achter de linkervleugel van het paleis.

Tijdens Koninginnedag stond er een waterkanon in de paleistuin waar veel water uitkwam. Natuurlijk waren ook de prinsen van Oranje die dag aanwezig, waaronder prins Willem-Alexander. Omdat ze de brandweerhelmen erg stoer vonden, mochten de prinsen die lenen van de korpsleden.

De brandweer bij het paleis

De foto's zijn afkomstig uit het archief van de oud-leden van het brandweerkorps van Baarn. Zij hebben zich verenigd onder de naam *Grijs Vuur* en stellen zich ten doel archiefmateriaal en kleinbrandweermateriaal van het Baarnse korps te beheren en te behouden. Er is ook een website in het leven geroepen: www.grijsvuur.nl.

Mocht u als lezer van de *Baerne* nog over foto's van branden en dergelijke beschikken, dan zou Grijs Vuur daar graag een kopie of scan van willen maken. U kunt hiervoor contact opnemen met de heer Leen Bakker, **T** (035) 54 180 80. ■

Ere, wie ere ...

De Historische Kring Baerne
exposeert tot eind februari
2014 haar collectie

eretekens
oorkondes,
medailles,
lintjes en
getuigschriften

Hoofdstraat 1A
(onder de bibliotheek)

Open: woensdag 14-16 uur
zaterdag 11-13 uur

www.HistorischeKringBaerne.nl

EXPOSITIE 'ERE, WIE ERE...'

Opnieuw hebben de vrijwilligers van de Oudheidkamer een opvallende en interessante tentoonstelling samengesteld. Het duurt echter nog even voor u van deze nieuwe expositie kunt genieten, want wegens de grote belangstelling wordt de tentoonstelling 'Gelukkig hebben we de foto's nog...' verlengd tot medio oktober 2013.

Toch willen wij u alvast enige informatie verstrekken. De tentoonstelling is voornamelijk samengesteld met artikelen uit onze 'huiscollectie' die een keur aan medailles, diploma's, orden, getuigschriften, lintjes, vaandels, bekens en dergelijke bevat. Zowel sportverenigingen als landelijke organisaties, maar ook de overheid en de gemeente zijn vertegenwoordigd. Vele Baarners hebben in de loop der jaren erkenning gekregen voor hun inzet bij verenigingen, maatschappelijke organisaties, of anderszins. U vindt naast de hen toebedeelde erkenning ook de prijzen voor winnaars van diverse wedstrijden. Al deze eerbewij-

zen zaten vele jaren in doosjes, netjes opgeborgen in onze archieven, en het is tijd geworden om deze versierselen te laten bewonderen. Behalve het erementaal zijn er ook vele krantenknipsels te zien, vanwege de vele lintjesregens die in ons dorp neerdaalden.

U bent van harte welkom in de Oudheidkamer voor het bekijken van deze nieuwe tentoonstelling, in het souterrain van de bibliotheek aan de Hoofdstraat 1a.

De officiële opening zal op zaterdag 2 november a.s. plaatsvinden en de expositie blijft opgesteld tot eind februari 2014. Onze openingstijden zijn woensdag 14.00-16.00 uur en zaterdag 11.00-13.00 uur. Voor grotere groepen zijn afwijkende openingstijden mogelijk, neem hierover contact op met de coördinator van de Oudheidkamer, mevrouw Lisette Kuizinga-Claassens, T (035) 54 203 72.

Zie ook www.historischkringbaerne.nl ■

OPROEP OUDE FRUITRASSEN

Elsje Bruijnesteijn uit Baarn schrijft o.a. over oude fruitrassen en is op zoek naar mensen in Baarn en omgeving die een oude fruitboom in de tuin hebben staan. Ze komt graag een keer langs om foto's te maken van de boom en

om van de vruchten te proeven. Zo zou ze bijvoorbeeld de mirabellenpruim, de hondsroos en de eenstijlige meidoorn in de omgeving van Baarn willen zien. Bekijk voor meer informatie haar weblog <http://meersmaakindekeuken.blogspot.nl/>.

AD BESTMAN: EEN BLINDE POLITICUS DIE HET GOED ZAG

Een bijzonder gemeenteraadslid in de Baarnse geschiedenis was Ad Bestman. Van 1970 tot 1978 zat hij namens D66 in de raad. Daarna werd hij lid van Provinciale Staten. Van 1981 tot aan zijn vroege overlijden in 1988 was hij burgemeester van Abcoude. Bijzonderheid: Bestman was blind. Door goed te luisteren 'zag' hij sommige dingen des te beter. Als raadslid verraste hij wethouders met zijn enorme geheugen. Zijn grootste hobby was enigszins ongewoon voor een blinde, Bestman schaakte en hij werd twee keer kampioen van de Baarnse Schaakvereniging.

Door: Johan Hut

Harde maatschappij

Aren Bestman (roepnaam Ad) werd geboren op 2 februari 1944. Hij had een ziekte aan beide ogen en zijn slechtste oog werd geopereerd. Dat ging niet helemaal goed en door een nog slechtere nazorg, in het laatste oorlogsjaar, raakte hij blind aan dat oog. Toen hij 10 jaar was, gebeurde er iets verschrikkelijks. Tijdens een onschuldige stoeipartij in huis viel hij met zijn 'goede' oog op de punt van een meubel en werd volledig blind. Bizar, dat zo iets juist moest gebeuren met een kind dat nog maar één werkend oog had.

Hij accepteerde zijn handicap. Bestman later: 'Spelenderwijs wen je eraan. Voor iemand van 20 of 25 lijkt het me veel moeilijker. In vergelijking met mensen die blind zijn geboren, ligt de zaak voor mij nog iets gemakkelijker. Ik weet waarover ik praat, want ik heb het gezien.' Na een verblijf van zeven weken in het ziekenhuis verhuisde hij naar het blindeninstituut Bartiméus in Zeist. Van de

vierde klas van de lagere school werd hij teruggezet naar de eerste. Braille had hij snel onder de knie. Na de mulo (ook op het internaat) wilde hij naar het lyceum en daarna rechten studeren. De directeur raadde het af en haalde hem over om kantoordiploma's te gaan halen.

Met zijn diploma's op zak kreeg hij ongeveer 150 afwijzingen op sollicitaties. Bestman: 'Ik was gewaarschuwd voor een harde maatschappij, maar dat het zo hard was, had ik niet gedacht.' Uiteindelijk leek hij in Baarn te zullen worden aangenomen bij Phonogram, de grammofoonplatenfabriek van Philips. Het gezin (ouders en vijf jongere broers en zussen) stond zo om hem heen dat het naar Baarn verhuisde. Vader Bestman had eerst een boomkwekerij en hoveniersbedrijf op Goeree Overflakkee en was later in Aerdenhout terechtgekomen. Hij solliciteerde vervolgens met succes naar een baan als hovenier bij de gemeente Baarn, zodat het hele gezin bij Ad in de buurt kon blijven.

Carrière

Phonogram ging voor Ad niet door, maar kort daarna kreeg hij een baan als stenotypist bij Luctor, een bedrijf dat lesmaterialen en schoolartikelen maakte, waaronder ook schoolmeubilair als tafels, stoelen en schoolborden. Het kantoor was gevestigd op de hoek van de Oude Utrechtseweg en de Sophialaan, waar nu moderne kantoorvilla's staan. Het bedrijf kwam hem volop tegemoet en liet zelfs de prijslijst omzetten in braille. Kort na zijn indiensttreding trouwde hij met Sytske Post, een groepsleidster bij Bartiméus, die 19 jaar ouder was. In een interview in het Nieuwsblad van het Noorden zei Sytske in 1978: 'Er

veranderde voor mij eigenlijk heel weinig. Ik bleef mijn vroegere werk doen, alleen niet meer voor een groep maar voor één persoon.' Trouwen met een blinde man is niet makkelijk, maar door haar werk wist ze waar ze aan begon. 'Ik merk niet eens meer dat ik met een blinde man ben getrouwd. Hij is door de jaren ontzettend zelfstandig geworden, hij kan bijna alles. Daarom ben ik voortdurend ongerust. Ik ben altijd weer blij als hij thuis is.' Hij kon volgens haar dan wel bijna alles, maar Bestman had zijn vrouw wel degelijk nodig om te kunnen functioneren. Ze vormden een onafscheidelijk koppel.

In 1966 begon Bestman alsnog aan een

Ad Bestman, burgemeester van Abcoude (foto:....)

gymnasiumopleiding, die hij afrondde in 1974. De blindenbibliotheek in Den Haag zette zijn lessen om in braille. Zijn baan bij Luctor zag hij namelijk niet als iets voor het leven. Daar komt bij, zo zegt een broer van hem nu, dat de directeuren onaangenaam werden (zelfs vernederend) toen hij wel erg intelligent bleek voor een kantoorbediende. Bestman besloot met studies zo ver mogelijk te komen, om zo min mogelijk afhankelijk te worden van anderen. Hij zegde zijn baan op en begon aan de Universiteit van Utrecht aan de studie Rechten, wat hij altijd had gewild. Zijn specialisaties werden Bestuurskunde en Milieurecht en hij studeerde af in 1979.

Eigen keuze

Al sinds zijn jeugd was Bestman geïnteresseerd in politiek. Hij discussieerde er vaak over met zijn opa en een oom, die beiden enigszins actief waren bij de ARP. Het gezin Bestman behoorde tot de behoudende richting in de Nederlandse Hervormde Kerk, waar de ARP een van de logische, bijna automatische keuzes was. Bij Bartiméus discussieerde hij zelfs met prof. dr. I.A. Diepenhorst, voorzitter van het bestuur van dat blindeninstituut en later minister namens de ARP. De Amerikaanse president J.F. Kennedy had Bestmans grote interesse. Hij zou bij de ARP zijn terechtgekomen, zo zei hij, 'niet bewust maar omdat je toch ergens bij wilt horen'. In 1966 echter verscheen het Appèl'66. Dat was een oproep tot democratisering van de samenleving en een nieuw partijstelsel. Daarnaast

lag de nadruk op geestelijke vrijheid en individuele ontplooiing. Bestman, 22 jaar oud, voelde zich er enorm door aangetrokken en ondertekende het appèl, net als 43 andere mensen. Zij staan bekend als de 44 oprichters van D66. Initiatiefnemer Hans van Mierlo was zijn grote voorbeeld, en Bestman heeft altijd contact met hem gehouden.

Bij de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezing, in 1970, kreeg de jonge partij in Baarn één zetel, die werd ingenomen door Bestman. Dat was een hele onderneming, gaf hij acht jaar later in zijn afscheidsrede toe. Kleine praktische dingen waren voor hem veel moeilijker dan de politieke discussies. Daarbij was hij ook nog eens een eenmansfractie en hij dankte bij zijn afscheid vooral de PCL-fractie voor haar steun. Dat was de Protestants Christelijke Lijst, een combinatie van de ARP en de CHU, twee van de drie voorlopers van het CDA. De raadsstukken had hij zich altijd thuis door zijn vrouw laten voorlezen, maar als er ter vergadering iets onverwachts gebeurde waren er altijd raadsleden van andere partijen bereid hem iets in te fluisteren. Ook gunde de burgemeester hem regelmatig een korte schorsing. In 1974 vormde D66 een progressieve combinatie met andere kleine linkse partijen. Bestman werd fractievoorzitter.

Als een typisch probleem waar hij als blinde in de raad tegenaan liep, haalde Bestman een voorval tijdens zijn eerste Algemene Beschouwingen aan. Terwijl

hij die voorlas, zaten sommige raadsleden te smoezen en gniffelen. Dat was voor Bestman een groot probleem, omdat het voorlezen van een verhaal dat in brailleschrift geschreven is een grote concentratie vereist. Plotseling werd het stil. Later hoorde hij dat de gemeentesecretaris een papier had doen rondgaan met daarop de tekst: 'Koppen dicht!'.

Een blinde ontwikkelt vaak andere zintuigen en eigenschappen beter dan ziende mensen. Bij Bestman was dat onder andere zijn geheugen. Zo merkte hij eens tijdens een raadsvergadering op dat een wethouder iets zei dat in tegenpraak was met wat hij drie jaar eerder had gezegd. Het onderwerp werd verdaagd, de oude notulen werden erop nageslagen en de wethouder haalde bakzeil. Bestman: 'Sinds dit voorval bedenken raadsleden zich wel drie keer voor ze mij ongelijk geven.' Discussiëren kon hij eindeloos. Een collega uit die tijd zei altijd dat Bestmans leus was: 'Wij

Met Jules de Korte bij de lancering van een fietsroute in braille (foto: ANP)

besluiten om nog niets te besluiten.'

Hij kon niet overal over meepraten, maar over planologie wel. Een kennis hielp hem daarbij, door thuis met zijn vinger over kaarten te bewegen. Dat hij tot zijn tiende kon zien, noemde Bestman daarbij als zijn redding. Verkeer was echter te moeilijk, dat ging zijn voorstellingsvermogen te boven.

Burgemeester

In 1978 werd Bestman benoemt tot lid van Provinciale Staten. D66 kende de afspraak dat die functie onverenigbaar was met het raadslidmaatschap en daarmee was hij het eens. Machteld Versnel-Schmitz, later lid van de Tweede Kamer, was een fractiegenote van hem. Na Bestmans overlijden schreef ze in een in memoriam: 'Het aanhoren van vele lange saaie betogen veroorzaakte recalcitrantie en gekke opmerkingen, die zo nu en dan ineens onderbroken werden door een licht geratel, want dan had Ad toch iets interessants gehoord. Hij maakte dan aantekeningen op zijn draagbare braillemachientje. Soms zei ik: 'Ad, dat zie je verkeerd.' Maar hij zag alles prima. Hij was wel letterlijk blind, maar figuurlijk zag hij meer dan wij. Hij gebruikte al zijn zintuigen. Hij nam aarzelingen waar in iemands stem, die voor ons verborgen bleven door uiterlijk vertoon van de spreker.'

Bestman kende zijn capaciteiten en was ambitieus. Vijftien keer solliciteerde hij naar een burgemeesterspost. Steeds

werd hij afgewezen, volgens hem omdat hij blind was. Dat kun je nooit zeker weten, je wordt immers niet zomaar aangenomen als burgemeester en in 1978 was Bestman pas 34 jaar. Bovendien kijken gemeenten ook naar de politieke kleur van een kandidaat en duurt het voor een nieuwe partij nogal lang voordat die een burgemeesterspost mag vervullen. Voor D66 was Hans Gruijters (Lelystad, 1 januari 1980) de eerste en Hayo Apotheker (Muntendam, 1 oktober 1980) de tweede. In datzelfde jaar durfde Abcoude het unicum aan een blinde burgemeester te benoemen. Bestman werd bevestigd op 16 januari 1981, als derde D66-burgemeester in Nederland. Vanwege zijn handicap kreeg hij een persoonlijke assistente, die werd betaald door het ministerie van Binnenlandse Zaken. Hij kreeg direct veel op zijn bordje, zo viel later te lezen in een gemeentelijk in memoriam: 'Vrijwel direct werd hij geconfronteerd met drastische bezuinigingen en een aantal belangrijke en niet altijd eenvoudige beleidszaken. De bestuurlijke herindeling bedreigde de zelfstandigheid van de gemeente Abcoude, de ruilverkaveling Baambrugge-Oostzijds moest van start en de huisvesting van de Open Jongerensociëteit gaf de nodige problemen. Met de ogen van de hele gemeente op zich gericht ging Ad Bestman aan het werk en hij presteerde het dat binnen de kortste tijd eigenlijk niemand in zijn omgeving meer echt in de gaten had dat de burgemeester visueel gehandicapt was.'

Zeven jaar lang vervulde hij zijn func-

tie met groot enthousiasme. In januari 1988 legde Bestman zijn werk neer, nadat hij was getroffen door een ernstige ziekte. Hij had nierkanker, wat aanvankelijk met 'succes' werd geopereerd. Het herstel verliep voorspoedig, maar op een van zijn eerste werkdagen daarna werd hij tijdens een overleg met zijn wethouders onwel. Zijn gezwel bleek toch te zijn uitgezaaid. Ad Bestman overleed op 28 augustus 1988, officieel nog in functie. Locoburgemeester H. Hoogenhout, geciteerd door *Trouw*: 'Hij heeft met ongelooflijk veel energie zijn ambt vervuld. Hij zag ook dingen die wij soms niet zagen. Een kundig bestuurder, met een groot gevoel voor politieke verhoudingen. Zijn organisatietalent was ongetwijfeld zijn sterkste punt. Hij heeft met de 900-jaarioorlog van Abcoude heel wat in beweging gebracht.'

De 64 velden

Bestman had als hobby's onder andere orgelspelen en postduiven. Die twee liet hij door alle drukte varen. Zijn grootste hobby, schaken, bleef hij echter altijd trouw. Blinde schakers gebruiken een bordje waarop alle 64 velden een gaatje hebben waarin de stukken worden vastgepind. Zo kunnen ze de stelling voelen zonder de stukken te verschuiven. De tegenstanders mogen een normaal bord gebruiken. Meestal hebben de blinde spelers de stelling ook in hun hoofd. Bestman werd in 1969 en 1970 clubkampioen van de Baarnse Schaakvereniging en hij zat van 1966 tot 1970 in het verenigings-

bestuur als secretaris, het laatste jaar ook als voorzitter. Verder werd hij tussen 1969 en 1982 vijf keer Nederlands schaakkampioen bij de visueel gehandicapten. Aan internationale wedstrijden deed hij ook mee. Een broer herinnert zich nog dat hij in Duitsland simultaan speelde op vijftien borden, waarbij hij de borden nauwelijks aanraakte. Hij had alle stellingen in zijn hoofd. Bestman was bestuurslid van de nationale en

internationale bond voor schakers met een visuele handicap, van de nationale bond was hij zelfs medeoprichter. Een bijzondere man, met bijzondere kwaliteiten. Ondanks, of dankzij zijn handicap? Machteld Versnel ter afsluiting van haar in memoriam: 'Ik denk dat Ad juist door zijn handicap zo'n voortreffelijk mens was en hij kon alleen zo goed functioneren doordat zijn vrouw Siets vrijwel letterlijk als oog voor hem fungeerde. D66 heeft een van zijn grote leden verloren.' ■

Ad de schaker (foto:....)

Bronnen

Citaten van Bestman waar geen bronvermelding bij staat, komen uit genoemd interview in het *Nieuwsblad van het Noorden* d.d. 19-8-1978. Pascal Losekoot, actief lid van de Baarnse Schaakvereniging, spoorde dit bijzondere interview op. De regionale archieven voor de gemeente Baarn en de voormalige gemeente Abcoude reikten meer informatie aan en het landelijk bureau van D66 ploos ook iets uit. Van mevrouw L.E. Plooi-Bestman, zus van Ad Bestman, kreeg ik diverse teksten uit Abcoude, uitgesproken na het overlijden van Ad, en de foto's bij dit artikel. Ook beantwoordden zij en haar broer M.H. Bestman mijn laatste vragen.

De Stichting Tussen Vecht en Eem (TVE) stimuleert de historische belangstelling voor 't Gooi, Vechtstreek en Eemland. Binnen TVE werken ca. 40 lokale en regionale organisaties samen.

De plaatselijke historie in een breder perspectief

- ✓ Heeft u ook belangstelling voor de geschiedenis van onze regio?
- ✓ Vindt u ook dat het cultureel erfgoed in onze regio in stand moet worden gehouden?
- ✓ Vindt u het ook belangrijk dat de historische, culturele instellingen in onze regio goed samenwerken om een gezamenlijk een vuist te kunnen maken?
- ✓ Wilt u interessante artikelen lezen over onze regio en op de hoogte blijven van publicaties en activiteiten?

Wordt dan **donateur van Stichting Tussen Vecht en Eem**, kortweg TVE.
Kennismakingsaanbod 2014: € 15,
plus de *Historische Canon Tussen Vecht en Eem*.
De standaard jaarlijkse bijdrage kost u vervolgens € 19,50.

Donateurs van TVE

- ✓ Ontvangen elk jaar vier nummers van het tijdschrift Tussen Vecht en Eem, waaronder één extra dik themanummer;
- ✓ Ontvangen uitnodigingen voor de jaarlijkse Open Dag, concerten en lezingen. Deze evenementen kunnen met korting worden bijgewoond;
- ✓ Kunnen korting krijgen op diverse historische publicaties over de regio.

Uw aanmelding als donateur kan online via www.tussenvechteneem.nl
of per brief naar Penningmeester TVE, Rostocklaan 7, 1404 AD BUSSUM.
Telefonisch kunt u zich aanmelden via nummer 035-694 77 26.

COLOFON

Baerne is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne.

Vormgeving en druk:
Drukkerij BakkerBaarn.
Opplage: 850 ex.

Redactie Baerne

Henriëtte Beuk
Marjo Stam
E redactie@historischekringbaerne.nl

Postadres

Historische Kring Baerne
Postbus 326 - 3740 AH BAARN
T (035) 54 303 77
E info@historischekringbaerne.nl
I historischekringbaerne.nl

Bezoekadres

Oudheidkamer HKB
Hoofdstraat 1a - 3741 AC BAARN
Ingang via de bibliotheek, in het souterrain, door de jeugdbibliotheek. Er is een lift aanwezig.

Openingstijden

Wo. 14-16 uur en za. 11-13 uur.
Op afspraak andere bezoektijd mogelijk. Bel voor nadere informatie naar (035) 54 303 77 tijdens openingstijden of mail naar info@historischekringbaerne.nl.

Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon
T (035) 54 130 01
E ledenadministratie@historischekringbaerne.nl

Contributie

Per jaar en per adres € 16.
ING bankrekening 41.92.133.
Extra bijdrages zijn welkom.
U ontvangt het kwartaalblad *Baerne* en heeft gratis toegang tot onze lezingen.

Historische Kring Baerne is aangemerkt als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften aan een ANBI kunt u van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken. Een erkende ANBI hoeft geen successie- of schenkingsrechten te betalen over legaten en schenkingen. Het bedrag dat u schenkt komt dus volledig ten goede aan de HKB.

Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen Nederland: € 7,50 per jaar. Gelieve contributie plus verzendkosten in één bedrag over te maken.

Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.
Oudheidkamer HKB,
Hoofdstraat 1a;
Boekhandel den Boer,
Laanstraat 69;
Bruna, Laanstraat 41c;

Ereleden

Mw. J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
Dhr. G. Brouwer
Mw. P.H. Kuijt-Smit
Dhr. H.H.M. van Vugt

Dagelijks bestuur

Dhr. A.F.N. Mascini
Voorzitter
T (035) 54 145 12
E voorzitter@historischekringbaerne.nl

Dhr. J. Guis
Secretaris
T (035) 54 294 01
E secretaris@historischekringbaerne.nl

Dhr. Th. Koot
Penningmeester
T (035) 54 185 27

Algemene bestuursleden

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens
Werkgroep Oudheidkamer
T (035)54 203 72

Dhr. M.M.D. Karsemeijer
Werkgroep Oude Begraafplaats
T (035) 54 179 22

Dhr. J.W.A.A. van der Laan
Werkgroep Archeologie
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk
Redactie *Baerne*
M 06 27 357 807

Mw. W. Hordijk-Valk
T (035) 54 114 22

Mw. Th. Kruidenier-Brands
T (035) 54 178 60

Agenda najaar 2013

7 sep	Cultureel Festival, stand HKB in de Pekingtuin te Baarn
14 sep	Open Monumentendag, thema 'Macht en pracht'
21 sep	Excursie over en langs de Eem, trefpunt restaurant Eemlust, Eemweg 72 te Baarn, verzamelen om 9:30 uur
17 okt	Lezing 'Van Buitenplaats Zeezicht tot Villa Rusthoek (1771-1905)' door Hanneke Peters, in het Brandpunt, Oude Utrechtseweg 4a, 3743 KN BAARN, zaal open 19:30 uur, aanvang 20:30 uur.
28 nov	Lezing 'Villa Rusthoek (1905-heden)' door Hanneke Peters, in het Brandpunt, zaal open 19:30 uur, aanvang 20:30 uur.
2 nov	Opening expositie 'Ere, wie ere...', Oudheidkamer, aanvang 11:00 uur

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Is dit genoeg om eerder te stoppen met werken?

Natuurlijk hoopt u dat u straks genoeg pensioen heeft om leuke dingen te doen. Maar wat als dat niet zo is? Gelukkig kan de Rabobank uw huidige en toekomstige

financiële situatie precies voor u uitrekenen. Maak vandaag nog een vrijblijvende afspraak met uw adviseur. Dan zorgen wij ervoor dat uw financiële situatie ook straks goed geregeld is.

*Gratis na een pensioengesprek:
opbergmap voor het overzicht*

Meer informatie op: www.rabobank.nl

Rabobank

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 67-69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51
www.denboer.nl

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken